

УДК 378.1:331.45

Людмила МАТОХНЮК,
кандидат психологічних наук, доцент,
Комунальний вищий навчальний заклад
“Вінницька академія неперервної освіти”, м. Вінниця

ОХОРОНА ПРАЦІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У даній статті розглянуто заходи з охорони праці, які повинні проводитися в навчальному закладі під час навчально-виховного процесу для збереження життя і здоров'я всіх його учасників. Перш за все, повинні проводитися профілактичні заходи щодо попередження травматизму під час навчально-виховного процесу на кожен навчальний рік, також заходи щодо попередження побутового травматизму серед учнів і працівників та дорожньо-транспортного травматизму. Невід'ємним є систематичне навчання з охорони праці та безпеки життєдіяльності учнів та працівників. Класні керівники повинні забезпечувати включення в тематику педагогічних рад, батьківських зборів питання щодо профілактики травматизму серед учнів у побуті. Також виховна робота вчителя повинна бути спрямована на те, щоб учні твердо усвідомлювали, що під час виробничого навчання треба бути надзвичайно уважними, зібраними, ретельно виконувати всі настанови вчителя, строго дотримуватись техніки безпеки. І найголовнішим завданням адміністрації є організація систематичного та вчасного інформування відділу освіти та медичних закладів про випадки травматизму серед учнів та працівників у навчальному закладі.

Ключові слова: охорона праці, освітній процес, травматизм, безпечні умови праці та навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Екологічні, економічні негаразди нинішнього суспільства та низка інших негативних чинників зумовлюють актуалізацію проблем охорони життя маленьких і дорослих громадян нашої держави. Саме тому одним із пріоритетних напрямів діяльності сучасного навчального закладу є організація роботи з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності усіх учасників освітнього процесу.

Збереження здоров'я педагогів та учнів є необхідною умовою їх активної життєдіяльності, реалізації, розвитку творчого потенціалу. Воно позначається на результатах всієї навчально-виховної роботи. Тому проблема збереження здоров'я всіх учасників навчально-виховного процесу повинна бути однією з пріоритетних у освітній сфері [1]. Організація навчально-виховного процесу повинна завжди супроводжуватися заходами з охорони праці задля збереження життя і здоров'я всіх його учасників

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Теоретичним дослідженням у галузі охорони праці юридична наука приділяє недостатньо уваги. Окремі питання у сфері правового регулювання охорони праці відображені в роботах багатьох провідних вчених, таких як О. Т. Барабаш, М. І. Бару, Л. І. Лазор, М. С. Малєїн, О. Е. Мачульська, В. І. Чернадчук, О. М. Ярошенко та ін. [1–5].

У контексті підготовки вчителя до збереження здоров'я школярів дослідження проводили Л. Вавилова, С. Величко, В. Заплатинський, М. Костюченко, В. Назаров, П. Осіпов, В. Петренко, С. Петрова, Ю. Плотніков, Р. Сабарно, А. Саркісов, Г. Тітова, І. Царенко, О. Царенко, Є. Чернишова та ін. [1–5].

Д. Тхоржевський вважає, що однією із основних вимог навчально-виховного процесу є створення умов для безпечної роботи учнів; він також вказує на те, що там, де вчитель приділяє достатню увагу правилам техніки безпеки, пильнує, щоб учні додержувались цих правил, не буває нещасних випадків [1]. Є. Чернишова у своїх працях розглядала аспекти підготовки вчителя до формування в учнів основ знань про здоров'я та безпеку життєдіяльності людини. Основним

завданням своїх досліджень автор вважає превентивне виховання учнівської молоді у контексті шкідливих звичок та інфекційних хвороб, а також вихованню в учнів здорового способу життя людини [2].

Крім досліджень учених, підвищення якості підготовки фахівців у галузі охорони праці стимулюється на державному рівні. Про це свідчить ряд законодавчих нормативно-правових документів й відповідно збільшення частки академічних годин на вивчення працезохоронних питань та уведення нових вузько спеціалізованих дисциплін, зокрема “Охорона праці в галузі”.

Отже, метою даної статті є шляхи вдосконалення регулювання безпеки й охорони праці в сучасних навчальних закладах освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Порушення правил та інструкцій з безпеки, небажання виконувати вимоги безпеки, нездатність їх виконати є причинами травм та нещасних випадків. В основі цих причин травматизму лежать психологічні причини (критичне ставлення до технічних рекомендацій, інструкцій, небажання їх виконувати; незнання норм і способів забезпечення безпеки, правил експлуатації устаткування; невиконання правил та інструкцій з безпеки через невідповідність психофізичних можливостей людини (недостатня координація руху і швидкість рухових реакцій, поганий зір тощо) вимогам даної роботи та ін.) [4].

У навчальних закладах травматизм, здавалося б, не мав би бути таким поширеним явищем, однак тут, крім дорослих, перебувають і діти, які часто забувають про засоби безпеки.

У закладах освіти випадки виробничого травматизму трапляються через організаційні причини (невиконання посадових обов'язків, порушення вимог охорони праці, виробничої дисципліни тощо), рідше – з технічних або психофізіологічних [5].

Що стосується учнів, то у віковому аспекті найбільш “травматичним” є вік від 6 до 14 років, що пов'язано з підвищеною емоційністю і недостатньо розвинутою здатністю до самоконтролю. Найбільша кількість травм припадає на критичні вікові періоди (3, 7, 11–12 років), коли діти стають примхливими, дратівливими, часто вступають в конфлікт з оточенням. Водночас, крім віку, існує ряд особливостей,

що характеризують дітей, які часто травмуються. Зазвичай це діти, які мають високу схильність до ризику, рухливі, збудливі, емоційно нестійкі, схильні до частих змін настрою, неадекватно ведуть себе в стресових ситуаціях. Як правило, такі діти переоцінюють свої здібності та можливості [1].

У школі діти травмуються на уроках фізкультури, під час перерв, у класах, коридорах. Основними причинами шкільного травматизму є недостатня виховна робота. Окремі викладачі не твердо знають основи запобігання травм або нехтують ними, допускають перевантаження спортзалів і навчальних майстерень під час проведення занять, дозволяють учням приходити на уроки у повсякденному одязі [5].

Невід'ємним складником безпечної та ефективної роботи як на будь-якому підприємстві, так і в школі, є охорона праці. Це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності. У ст. 43 Конституції України записано, що "кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці" [3].

Законодавство про охорону праці складається із Закону України "Про охорону праці" від 14 жовтня 1992 року, Кодексу Законів про працю України, Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності" від 23 вересня 1999 року, та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів, а саме наказів Міністерства МОН України "Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах" від 01 серпня 2001 року № 563, "Про затвердження Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України" від 18 квітня 2006 року № 304, "Про затвердження Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах" та ін.

Відповідно до ст. 26 Закону України “Про освіту” забезпечення безпечних і нешкідливих умов навчання, праці та виховання у навчальних закладах покладається на їх власника або уповноважений ним орган, керівника навчального закладу [4].

У навчальному закладі має діяти система управління охороною праці, яка б встановлювала хто, що, коли і як повинен робити, щоб забезпечити безпечність навчально-виховного процесу.

У системі управління охороною праці в навчальному закладі можна виділити такі основні напрями:

створення безпечних умов праці та навчання;

документальне оформлення роботи з охорони праці, безпеки життєдіяльності;

систематичне навчання учнів та працівників навчального закладу безпеці праці та життєдіяльності;

профілактика нещасних випадків;

контроль за дотриманням чинного законодавства з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності.

З боку адміністрації навчальних закладів значна увага має приділятися питанням запобігання нещасним випадкам з працівниками, учнями навчального закладу, як під час навчально-виховного процесу, так і в побуті [2].

Усі нещасні випадки, що трапляються з працівниками, учнями під час навчально-виховного процесу, беруться на облік. Причини їх виникнення з’ясовуються, аналізуються, відповідно до чого проводяться профілактичні заходи.

У відповідності до наказу МОН України від 31.08.2001 № 616 “Про затвердження Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах” розслідуванню підлягають нещасні випадки, які трапилися з вихованцями, учнями і призвели до погіршення стану здоров’я (втрати працездатності) не менше ніж на один день згідно з медичним висновком. Керівник навчального закладу на початок навчального року призначає наказом комісію з розслідування нещасного випадку з вихованцями та учнями і направляє повідомлення у відділ освіти

про нещасний випадок. Комісія з розслідування нещасного випадку зобов'язана:

протягом трьох діб провести розслідування нещасного випадку, з'ясувати обставини і причини, розробити заходи щодо усунення причин нещасного випадку, визначити відповідальних за це осіб;

виявити і опитати свідків та осіб, які допустили порушення нормативних актів, отримати пояснення в потерпілого;

скласти акт про нещасний випадок за формою Н-Н у п'яти примірниках і направити на затвердження керівнику навчального закладу.

До акта додаються пояснення свідків, потерпілого та інші документи, що характеризують стан місця, де стався нещасний випадок, наявність шкідливих і небезпечних факторів, медичний висновок про стан здоров'я потерпілого в результаті нещасного випадку, витяг з наказу про створення комісії з розслідування нещасного випадку.

Керівник навчального закладу протягом трьох діб після закінчення розслідування затверджує акти форми Н-Н і направляє до відділу освіти. Після закінчення строку лікування потерпілого керівник навчального закладу направляє до відділу освіти повідомлення про наслідки нещасного випадку.

Усі нещасні випадки, оформлені актами за формою Н-Н, реєструються навчальним закладом у журналі реєстрації нещасних випадків, що сталися з вихованцями, учнями. Відповідальність за правильне і своєчасне розслідування і облік нещасних випадків, складання акта за формою Н-Н, розроблення і виконання заходів щодо усунення причин нещасного випадку несе керівник навчального закладу [2].

З метою попередження травматизму серед учасників навчально-виховного процесу працівниками служби охорони праці школи повинна проводитися певна робота (на основі перевірок, інформацій з місць).

Двічі на рік відповідальною особою повинні проводитися інструктажі з відповідними записами в журналі. З працівниками, зайнятими на роботах підвищеної небезпеки інструктажі проводяться один раз на квартал. Також повинне бути забезпечене систематичне проведення інструктажів з учнями у кабінетах підвищеної небезпеки та під час масових заходів.

З метою профілактики дитячого травматизму у навчальних закладах розробляються системи обов'язкових масових заходів з безпеки життєдіяльності з учнями. Наприклад, в усіх класах протягом року можуть проводитися заходи із санітарно-гігієнічного виховання та відповідального ставлення до свого здоров'я. Двічі на семестр, напередодні канікул, проводяться єдині дні безпеки руху. Щомісячно класними керівниками повинні проводитися бесіди з попередження нещасних випадків, бесіди з правил дорожнього руху, з пожежної безпеки, з пропаганди здорового способу життя. У школі може бути організована робота дружин юних пожежників та агітбригад. У школах повинно забезпечуватися викладання шкільного курсу "Основи здоров'я" в 1–8 класах, курсу ОБЖ у 9–11 кл. [3].

Кожному працівнику навчального закладу необхідно проникнутись відповідальністю за збереження здоров'я і життя дітей та підлеглих працівників, створення безпечних умов праці та навчання.

Висновок. Отже, в даній статті розглянуто заходи з охорони праці, які повинні проводитися в навчальному закладі під час навчально-виховного процесу задля збереження життя і здоров'я всіх його учасників. Перш за все, повинні проводитися профілактичні заходи щодо попередження травматизму під час навчально-виховного процесу на кожен навчальний рік, також заходи щодо попередження побутового травматизму серед учнів і працівників та дорожньо-транспортного травматизму. Невід'ємним є систематичне навчання з охорони праці та безпеки життєдіяльності учнів та працівників. Класні керівники повинні забезпечувати включення в тематику педагогічних рад, батьківських зборів питання щодо профілактики травматизму серед учнів у побуті. Також виховна робота вчителя повинна бути спрямована на те, щоб учні твердо усвідомлювали, що під час виробничого навчання треба бути надзвичайно уважними, зібраними, ретельно виконувати всі постанови вчителя, суворо дотримуватись техніки безпеки. І найголовнішим завданням адміністрації є організація систематичного та вчасного інформування відділу освіти та медичних закладів про випадки травматизму серед учнів та працівників у навчальному закладі.

Тому **перспективою подальших досліджень у даному напрямі буде** опрацювання шкільної документації щодо охорони праці в освітньому процесі.

Список використаної літератури

1. Гайдук Л. Професійні хвороби та шляхи їх профілактики / Л. Гайдук, І. Отвага // Охорона праці. – 2004. – № 11. – С. 36–38.
2. Дементій Л. В. Охорона праці в галузі / Л. В. Дементій, Г. Л. Юсіна, Г. І. Чижиков. – Краматорськ : ДДМА, 2006. – 296 с.
3. Дуброва Н. Й. Методичні рекомендації щодо організації системи управління охороною праці в навчальних закладах / Н. Й. Дуброва // Безпека життєдіяльності. – 2009. – № 7. – С. 23–31.
4. Зеркалов Д. В. Охорона праці в галузі: Загальні вимоги : навчальний посібник / Д. В. Зеркалов. – К. : Основа, 2011. – 551 с.
5. Сорочиц А. Основні аспекти охорони праці в навчальних закладах / А. Сорочиц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua/pedagog/106/19821-osnovni-aspekti-oxoroni-praci-v-navchalnix-zakladax.html>

Рецензент – доктор психологічних наук, професор Томчук М. І.

Матюхнюк Л. О. Охрана труда участников учебного процесса

В данной статье рассмотрены мероприятия по охране труда, которые должны проводиться в учебном заведении во время учебно-воспитательного процесса для сохранения жизни и здоровья всех участников. Прежде всего, должны проводиться профилактические мероприятия по предупреждению травматизма во время учебно-воспитательного процесса на каждый учебный год, также меры по предупреждению бытового травматизма среди учащихся и работников и дорожно-транспортного травматизма. Неотъемлемым является систематическое обучение по охране труда и безопасности жизнедеятельности учащихся и работников. Классные руководители должны обеспечивать включение в тематику педагогических советов, родительских собраний вопросы профилактики травматизма среди учащихся в быту. Также воспитательная работа учителя должна быть направлена на то, чтобы ученики твердо осознавали, что во время производствен-

ного обучения надо быть очень внимательными, собранными, тщательно выполнять все постановления учителя, строго соблюдать технику безопасности. И главной задачей администрации является организация систематического и своевременного информирования отдела образования и медицинских учреждений о случаях травматизма среди учащихся и работников в учебном заведении.

Ключевые слова: *охрана труда, образовательный процесс, травматизм, безопасные условия труда и обучения.*

Matohnik L. O. Labor Participants in the Educational Process

Environmental, economic problems of this society and a number of other negative factors which contribute to the actualization of the problems of life young and adult citizens. That is why one of the priorities of modern educational institution is an organization of working process in health and safety regulations for all participants in the educational process.

Preserving the health of students and teachers is a prerequisite of their active life, realization of creative potential. It affects the outcome of the educational work. Therefore the problem of maintaining the health of all participants in the educational process should be a priority in the field of education.

Violation of rules and regulations on safety, unwillingness to comply, failure to perform all these factors causes injuries and accidents. The basis of these injuries are psychological reasons (critical attitude towards technical recommendations, instructions, unwillingness to fulfill them, ignorance of the rules and methods of safety regulations, equipment, failure rules and regulations on safety due to non psychophysical human capabilities (lack of coordination of movement and speed of movement reactions, poor eyesight, etc.) with the requirements of this work and so on.). In educational institutions injuries seemingly would not be so common, but here, in addition to adults, there are children who often forget about security.

In this article listed the safety measures that should be done at school during the educational process to preserve the life and health of all its members. First of all, must be carried out preventive measures to prevent accidents in the educational process in each school year, measures for

preventing household injuries among students and workers, and road traffic injuries. Inherent is the systematic study of safety and life safety of students and staff. Cool heads should ensure the inclusion of educational subjects councils, parents meetings the issue of injury prevention among students at home. Also educational work of teachers should be focused on the fact that students are firmly aware that during industrial training they must be extremely careful, collected, and follow all industrial health and safety instructions . The main task of the administration is to organize systematic and on time informing the department of education and health facilities about injuries among students and staff at school.

Keywords: *health and safety regulations, educational process, injury, safe working and study conditions.*